

Kroniek

J.W. van der Jagt

Postmodern devoot

Bij de lezers van ons blad zal de naam van Mink de Vries niet bekend zijn. Hij is voorzitter van de Stichting Samenwerking Moderne Devotie. Ik noem hem, omdat hij in het *Nederlands Dagblad* van 21 maart een bijdrage schreef onder de titel (met een knipoog naar de naam van de stichting waar hij voorzitter van is) ‘Postmoderne devotie: “kerkdenken” is voorbij’. Hij legt daarin een verband tussen de veertigdagentijd, de economische crisis en de moderne devotie.

Voor wie z’n kerkgeschiedenis vergeten is: de moderne devotie is (anders dan de naam doet vermoeden) geen beweging uit onze moderne tijd, maar uit de middeleeuwen. Het was een product van Nederlandse bodem, te lokaliseren in Zwolle en Windesheim, waaraan de namen verbonden zijn van Geert Groote, Florens Radewijns en Thomas à Kempis. Klein begonnen kreeg deze beweging uitstraling in heel Europa. Het was een hervormingsbeweging die de misstanden van die tijd aan de kaak stelde, zoals corruptie in kerk en klooster, de losse moraal en het uitbuiten van de armen. Men koos voor innerlijke toewijding, een sobere leefstijl en hulp aan behoeftigen. De eerste gemeente te Jeruzalem, zoals die in het boek *Handelingen* beschreven wordt, was daarvoor het voorbeeld.

Wij kunnen, volgens De Vries, van deze beweging leren. We zijn ook doorgeslagen in welvaart, moraal en geloof. We hebben ons verwijderd van de dingen waar het in het geloof echt om gaat. Waar we ons druk om maken, heeft weinig met God te doen. ‘De hele discussie over schepping en evolutie leidt tot verkettering van christenen onder elkaar en de hele samenleving smult mee. Krijgt God daarmee de eer en staan christenen daarmee in de gunst van het hele volk?’ De Vries vindt met Thomas à Kempis dat theologische verschillen ons niet mogen afhouden van de kern van het geloof, de liefde van God in Jezus Christus en de liefde voor ieder mens. Maar hij ziet een kentering. Er groeit bewustwording, behoefte aan eenvoud, echtheid en soberheid. En in het gebed vallen de verschillen weg. Die verschillen mogen er best zijn, ‘mits wij als christenen maar geen muren tussen elkaar opbouwen en elkaar veroordelen. Die tijd is geweest en heeft ons als christelijke kerk en God geen goed gedaan.’ Zo komt hij tot de stelling: ‘De tijd is rijp voor koninkrijksdenken en de tijd van het kerkdenken is voorbij.’ Dat koninkrijksdenken zou dan zijn ‘het denken in de geest van de eerste christengemeente, in de Geest van God, zoals Jezus het heeft voorgeleefd’. Het gaat uit van ‘het lichaam van Christus. Wij zijn als christenen dat lichaam. Met Christus als hoofd. Het is nooit de bedoeling van Christus geweest dat wij dat lichaam iedere keer weer breken en dat er een gebroken lichaam van verdeeldheid is te zien. Postmoderne devotie vraagt zich bij iedere stap af of Gods koninkrijk ermee gediend is en of Gods liefde in Christus gestalte krijgt.’ Zo kunnen we De Vries’ gedachtegang samenvatten.

Verbreiding

Ik maak er een paar opmerkingen bij. Ongetwijfeld zullen we van de moderne devotie kunnen leren met het oog op de dag van vandaag. Terecht kun je dan wijzen op soberheid tegenover de moderne welvaart, eenvoud tegenover de consumptieentaliteit, barmhartigheidswerk en andere zaken. Er is ook nog steeds belangstelling voor deze oude beweging. Dat zie je aan de herhaaldelijke heruitgave van Thomas à Kempis’ *Navolging van Christus*. Toch proef ik in

De Vries' pleidooi iets willekeurig. Laat de moderne devotie soberheid en naastenliefde hebben bepleit, deed (om maar iemand te noemen) Franciscus van Assisi dat ook niet en Bernardus van Clairvaux, en Moeder Teresa? In de kloosters uit de tijd van Geert Groote bestonden allerlei misstanden. Maar ze zijn ooit begonnen met het ideaal van armoede, kuisheid en toewijding aan God. Wat maakt de moderne devotie dan zo specifiek dat zij onze nieuwe inspiratiebron moet zijn?

Ook de aandacht van de moderne devotie voor de eerste gemeente (en in haar spoor die van De Vries) lijkt mij niet zonder willekeur. Er is, denk ik, geen christen die geen voorbeeld aan die gemeente wil nemen. Maar in hoeverre kan dat eigenlijk? Is het beeld dat Lucas van die gemeente geeft, zo helder? Een aantal zaken is inderdaad duidelijk. Er worden prachtige dingen over haar gezegd. Maar Ananias en Saffira waren er ook. Men was het ook niet altijd met elkaar eens. In Handelingen 15 wordt een mening die er over de besnijdenis bestond, afgewezen. Het kan niet anders of dat heeft voor en na die uitspraak in de gemeente veel discussie gegeven, al vertelt Lucas dat niet. De mening die afgewezen werd, had vanaf dat moment geen wettige plaats meer in de kerk. Het besluit was in feite een muur ten afweer van die dwaling.

De gemeente bleef volharden bij het onderwijs van de apostelen, zegt Lucas. Kon dat zonder het afwijzen van andere opvattingen? We weten daar weinig van. De foto die Lucas van de gemeente nam, is niet compleet. Daardoor lopen we het risico om het beeld met onze opvattingen te completeren en dat vervolgens onszelf en anderen als ideaal voor te houden. Er is in het verleden wel vaker naar de gemeente van Jeruzalem als voorbeeld geweest. Opvallend genoeg doen de apostelen dat in hun brieven eigenlijk nooit.

Aan de ene kant is er dus veel wat we van die gemeente niet weten. Aan de andere kant zegt het Woord van God veel meer dan wat Lucas over de gemeente van Jeruzalem vertelt. Kijk je daarnaar, dan zie je dat er in de oude kerk meer loos was dan je, gefocust op Jeruzalems gemeente, zou denken. Dan gaat het ook over zaken die De Vries in onze tijd negatief vindt omdat het afwijkt van het Jeruzalemse beeld. Om wat te noemen: er waren verschillen van mening. Dwalingen worden afwezen. Er is tucht noodzakelijk. Hoe vaak vond Paulus het niet nodig om over de onderlinge verdraagzaamheid te spreken? Als dat toen de werkelijkheid was, waarom moeten we dan nu alleen kijken naar een (door ons ingevuld) beeld van die ene gemeente in Jeruzalem? De verbreding van ons beeld tot de hele Schrift hebben we nodig om vandaag christen te kunnen zijn.

Kerk en koninkrijk

Deze verbreding is ook van belang met het oog op de bewering dat het 'kerkdenken' voorbij is en dat het nu tijd voor 'koninkrijksdenken' is. De Vries probeert daarmee de moderne devotie postmodern te maken. Maar tussen de middeleeuwen en onze tijd is nog wel wat meer gebeurd! Na het hervormingsideaal van Geert Groote en Thomas à Kempis is er bijvoorbeeld de Reformatie geweest met Luther en Calvijn. De moderne devotie heeft in haar tijd goed werk gedaan. Maar was het niet tegelijk haar zwakheid dat zij geen oog had voor de gestalte van de kerk, waar Calvijn zich wel sterk voor maakte?

Het Calvijnjaar illustreert iets van de invloed die hij daarmee gekregen heeft. Maar Calvijn maakte ook geen tegenstelling tussen het koninkrijk van God en de kerk. Lees zijn uitleg van de bede 'uw koninkrijk kome' er maar op na. Dat is een gebed voor de kerk en tegen de leugen van de dwaling. De Heidelbergse Catechismus is daarin een leerling van Calvijn. Deze

catechismus laat ook zien dat de sleutels van het koninkrijk der hemelen door de kerk worden bediend. Dan gaat het om de prediking van het evangelie en de bediening van de tucht. Zijn dat geen kenmerken van de kerk?

Wat meer is dan Calvijn en de catechismus, een tegenstelling tussen kerk en koninkrijk is er evenmin in het onderwijs van de Here Jezus. Hij verkondigde het koninkrijk en ging een gemeente bouwen op de rots van Petrus' belijdenis. En, om niet meer te noemen, volgens Paulus heeft God de gemeente overgebracht naar het koninkrijk van zijn geliefde Zoon (Kol. 1:13). In het licht van Gods Woord is het een onzalige onderneming om een tegenstelling te poneren tussen kerk en koninkrijk. Zeker als deze tegenstelling moet dienen om verschillen van mening te minimaliseren. Natuurlijk zijn er verschillen van mening die zonder bezwaar kunnen bestaan en waarom men elkaar niet mag verketteren. Maar er zijn er ook waarbij het met het oog op de eer van God en de redding van zijn volk noodzakelijk is op te komen voor wat het evangelie zegt. Waarom zou de discussie over schepping en evolutie niet tot eer van God zijn? Is zijn eer als de almachtige Schepper van hemel en aarde dan niet iets om voor op te komen? Het is wel heel postmodieus om iedereen zijn of haar mening te gunnen en alle kerkmuren te slechten, maar het is niet erg devoot om dit ten koste van de waarheid van het evangelie te laten gaan.

Afgesloten op 27 maart 2009.